

אור מבפנים – ערכת חנוכה

עובדות ומנהגים, ניבי אור וחושך, מחמאות, 8 לילות של חוסן, סיפור משפחתי, פנים מול חוץ, תשבץ, תפזורת, סביבון רגשות ו־6 משחקים – ליסודי, לחט"ב, לתיכון ולחדר המורים.

יצרה: רוית ראש בן ישי

תוכן העניינים

1. חנוכה – עובדות, מצוות ומנהגים
2. ניבי אור וחושך
3. קיר מחמאות וכרטיסים להדפסה
4. האור שלי בכיתה – דף כתיבה
5. אור מבפנים – 8 לילות, 8 פעילויות
6. סיפור חנוכה בשיעורים – 4 חלקים
7. החנוכייה עם הקנה העקום
8. פנים מול חוץ – מה מדליק אותי מבפנים?
9. מאי חנוכה? – עיון ודיון
10. ברכות הדלקת הנרות – דף להדפסה
11. קלפי אור – 16 קלפי שיח
12. סביבון של רגשות
13. התשבץ הגדול ותפזורת אור
14. מדליקים את החנוכייה – משחק להקרנה
15. משחק הזיכרון של חנוכה
16. מצגת קצרה – אור מבפנים
17. מערכי שיעור – 45 דקות

חנוכה – עובדות, מצוות ומנהגים

חנוכה בקצרה

- **מתי?** מכ"ה בכסלו, שמונה ימים (החג נמשך אל תוך חודש טבת).
- **מה קרה?** בימי הבית השני, לפני יותר מ־2,100 שנה, השלטון היווני־ההלניסטי גזר גזרות על לימוד התורה ושמירת המצוות. משפחת החשמונאים ממודיעין – מתתיהו וחמשת בניו – יצאה למרד, ויהודה המכבי הוביל את הלוחמים לניצחון.
- **שני ניסים:** נצחון ה"מעטים מול הרבים", ונס פך השמן – שמן טהור שהספיק ליום אחד דלק שמונה ימים, עד שהוכן שמן חדש.
- **למה "חנוכה"?** על שם חנוכת המקדש והמזבח מחדש אחרי הטיהור. יש גם פירוש מסורתי משעשע: "חנו־כ"ה" – נחו מהמלחמה בכ"ה בכסלו.

מנהגים ומצוות

מה עושים	למה
מדליקים נרות שמונה לילות, ומוסיפים נר בכל ערב	זכר לנס השמן; "מוסיף והולך" – האור רק גדל
נר ה**שמש** – גבוה יותר או בצד	בעזרתו מדליקים את שאר הנרות; הוא "משרת" אותם
מעמידים את החנוכייה בחלון או ליד הפתח	"פרסומי ניסא" – שכל מי שעובר יראה את האור
מברכים: "להדליק נר חנוכה", "שעשה ניסים"; בלילה הראשון גם "שהחיינו"	מודים על הניסים ועל ההגעה לזמן הזה
אומרים "על הניסים" ו"הלל"	תפילות הודיה מיוחדות לחג
אוכלים סופגניות ולביבות	מאכלים מטוגנים בשמן – זכר לנס השמן
משחקים בסביבון: נ ג ה פ	"נס גדול היה פה"; מחוץ לארץ: נ ג ה ש – "היה שם"

מה עושים	למה
דמי חנוכה	מנהג לשמח ילדים ולעודד לימוד ונתינה

כלל הזהב של החנוכייה

כל ערב **מוסיפים** נר. בלילה הראשון – נר אחד, בלילה השמיני – שמונה. ועוד השמש – תמיד!

נסו בעצמכם: כמה נרות (בלי השמש) מדליקים בלילה החמישי?

חשבון של אור

1+2+3+4+5+6+7+8 = **36 נרות** בשמונת הלילות, ועם השמש – **44**. האור לא נשאר במקום: הוא **מוסיף והולך**. בתלמוד (מסכת שבת כא ע"ב) מובאת מחלוקת: בית שמאי – להתחיל בשמונה ולפחות; בית הלל – להתחיל באחד ולהוסיף, כי "מעלין בקודש ואין מורידין". כך נוהגים היום.

הסדר הנכון

מציבים את הנרות **מימין לשמאל** (הנר של הלילה הראשון בצד ימין), ומדליקים קודם את **הנר החדש** – השמאלי ביותר – וממשיכים ימינה.

כללי חנוכה בחרוזים (חרוזים מקוריים לזכירה)

בְּכ"ה בְּכִסְלֵו הַחַג מַתְחִיל,
נֵר עוֹד נֵר – הָאוֹר מַבְדִּיל.
הַשַּׁמָּשׁ גָּבוֹהַּ, עוֹמֵד בַּצַּד,
מַדְלִיק אֶת כֻּלָּם וְלֹא נִשְׁאָר לְבַד.

בַּחַלּוֹן נַצִּיב – שֶׁכֻּלָּם יִרְאוּ,
נֵס גָּדוֹל הָיָה – יִזְכְּרוּ וְיִשְׂמְחוּ.
מִיָּמִין נְסַדֵּר, מִשְּׂמֹאל נַדְלִיק,
וּבְכָל עֶרֶב – עוֹד אוֹר נַעֲנִיק.

מקורות קצרים (ציטוט עד 8 מילים)

- "נר איש וביתו" – תלמוד בבלי, שבת כא ע"ב.
- "מעלין בקודש ואין מורידין" – שם.
- "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" – זכריה ד, ו (הפטרת שבת חנוכה).
- "נר ה' נשמת אדם" – משלי כ, כז.

משימת חקר: השוו בין התיאור בספרי המכבים (מלחמה, גבורה) לבין התיאור בתלמוד (נס פך השמן). מה כל מקור מדגיש, ולמה?

ניבי אור וחושך

ניבי אור וחושך

ניב הוא צירוף מילים קבוע שמשמעותו שונה מהמשמעות המילולית: מי ש"ראה אור" לא בהכרח ראה מנורה . בחנוכה – חג האורים – נצא לצוד ניבים של **אור** ושל **חושך**.

המשימה: בסיפור מסתתרים ניבים. לחצו על כל ניב שמצאתם. מצאתם את כולם? אלופות ואלופים!

ההצגה של כיתה ג'

ביום הראשון של החנוכה המורה נועה האירה פנים אלינו בבוקר וסיפרה שיש לנו הפתעה. היא נתנה לנו אור ירוק להכין הצגה לחג. בהתחלה בחדר המופעים היה חושך מצרים , ולא ראינו כלום! איתי לא ידע איפה המתג, אז הוא ירה באפלה ולחץ על כל הכפתורים. כשסוף־סוף נדלק האור, היה ברור כשמש שזו תהיה הצגה נהדרת. בהצגה עצמה מאיה עמדה באור הזרקורים ושרה שיר על המכבים. כששכחנו מילים והתבלבלנו, המורה חייכה והזכירה שתמיד יש אור בקצה המנהרה . ובסוף השנה – ספר התמונות של ההצגה שלנו יצא לאור !

הערב של שירה

בערב הראשון של חנוכה ישבה שירה מול החנוכייה. פתאום חשכו עיניה : מבחן קשה, ריב עם חברה, וחדשות מפחידות. סבתא רבקה התיישבה לידה, ובמילים פשוטות שפכה אור על כל מה שקרה: "לפעמים אנחנו מגששים באפלה כי חסר לנו מידע, לא כי אנחנו חלשים". היא סיפרה שהיא עצמה עברה תקופה מחשיכת עיניים כשהייתה בגילה,

ובכל זאת מצאה דרך. המילים של סבתא האירו את עיניה של שירה, והיא נרגעה.

ובאמת, שירה ראתה הכול באור חדש: אפשר לבקש עזרה, אפשר להתנצל. למחרת היא כתבה לחברה הודעה, וקיבלה ממנה אור ירוק להיפגש. עוד לא הכול היה פתור, אבל שירה כבר ראתה אור בקצה המנהרה. והמשפט של סבתא נשאר איתה והיה לה נר לרגליה בכל פעם שהיה לה קשה.

השרשור

ערב חנוכה. יונתן, תלמיד י"א, קרא בטלפון שרשור ארוך. מי שכתב אותו שם חושך לאור ביזוי של חבר לכיתה הוצג שם כ"סתם צחוק". בתחילה עולמו חשך עליו – הוא הרגיש חסר אונים. הוא שאל את עצמו אם להגיב, או שמא זו ירייה באפלה ורק תחמיר את המצב. שיחה עם המחנכת שפכה אור על הדילמה: יש דרך לפעול בכבוד ובאחריות. למחרת הוא פנה בפרטי לכותבים, וגם לחבר הנפגע. אחרי כמה ימים ראה את האור: התגובות הפוגעניות נמחקו, והכיתה פתחה שיח. המהלך שלו הוצג באור חיובי בעיתון בית הספר. אבל יונתן לא חיפש להיות באור הזרקורים – הוא רק רצה שהכיתה תצא יחד מאפלה לאורה.

מצאתם **0** ניבים מתוך **8**

מילון הניבים

הניב	מה הוא אומר	משפט לדוגמה
האיר פנים	היה נחמד, קיבל בחיוך	הספרנית האירה לנו פנים.
אור ירוק	רשות להתחיל	קיבלנו אור ירוק לטיול.
חושך מצרים	חושך גמור	בחדר היה חושך מצרים.

הניב	מה הוא אומר	משפט לדוגמה
ירה באפלה	ניחש בלי לדעת	לא ידעתי – יריתי באפלה.
ברור כשמש	ברור מאוד	ברור כשמש שנעזור לה.
באור הזרקורים	כולם מסתכלים עליו	הזוכה עמדה באור הזרקורים.
אור בקצה המנהרה	תקווה שיהיה טוב	אחרי החורף – אור בקצה המנהרה.
יצא לאור	ספר התפרסם	הספר שלי יצא לאור!

הניב	משמעות	אור/חושך
חשכו עיניו / עולמו חשך עליו	נבהל, התייאש	
שפך אור על	הבהיר, הסביר	
גישש באפלה	פעל בלי מידע	
מחשיך עיניים	קשה, גבוה או מבהיל במיוחד	
האיר את עיניו	גרם לו להבין	
ראה באור חדש	הבין אחרת, מנקודת מבט חדשה	
אור ירוק	אישור	
אור בקצה המנהרה	סימן לתקווה	
נר לרגליו	מה שמדריך אותו (בהשראת תהלים קיט, קה: "נר לרגלי דברך")	
שם חושך לאור	הציג רע כטוב (ישעיהו ה, כ)	
יירייה באפלה	ניחוש בלי בסיס	
ראה את האור	הבין סוף־סוף	
באור חיובי	מוצג כטוב	
באור הזרקורים	במרכז תשומת הלב	
מאפלה לאורה	ממצב רע למצב טוב	

עכשיו אתם

1. בחרו שני ניבים – אחד של אור ואחד של חושך – וכתבו משפט מחיי הכיתה.
2. ציירו ניב אחד **כפשוטו** (מצחיק!) ו**כמשמעותו**.
3. כתבו "סיפור חנוכה של היום" (6–8 משפטים) עם 5 ניבים לפחות, והחליפו עם בן/בת זוג למציאה.

קיר מחמאות וכרטיסים להדפסה

מחמאה היא נר קטן

נר אחד מדליק נר אחר – והאור של הראשון לא קטֵן. כך גם מחמאה: כשמחמיאים, האור שלנו לא נגמר, והוא מתפשט בכל הכיתה. בחנוכה נדליק **שמונה ערבים של מחמאות**.

מחמאה טובה היא **ספציפית** ("איך שהסברת לי את התרגיל בסבלנות"), **כנה**, ומתמקדת ב**מאמץ ובאופי** – לא רק במראה או בציון.

קיר המחמאות של הכיתה

כתבו מחמאה לחבר או לחברה (בלי פגיעה, בלי בדיחות על חשבון אחרים), ולחצו "הדליקו". כל מחמאה מדליקה להבה על הקיר. מתאים להקרנה בכיתה!

למי? שם המחמאה:

למשל: תודה שעזרת לי בהפסקה

רעיון מהיר: "תודה שחיכית לי"

הקיר מחכה למחמאה הראשונה...

כרטיסי מחמאה להדפסה ולגזירה

מדפיסים, גוזרים, ומחלקים: כל ערב חנוכה – כל תלמידה ותלמיד מעניקים כרטיס אחד. בכרטיסים הריקים כותבים מחמאה משלכם.

יש לך לב טוב מ: _____ ל: _____	**את/ה חבר/ה אמיתי/ת** מ: _____ ל: _____	**הרעיונות שלך מאירים** מ: _____ ל: _____	**כיף ללמוד לידך** מ: _____ ל: _____
החיוך שלך מדבק מ: _____ ל: _____	**את/ה תמיד מוכן/ה לעזור** מ: _____ ל: _____	**יש לך אומץ להגיד את האמת** מ: _____ ל: _____	**את/ה מקשיב/ה באמת** מ: _____ ל: _____
את/ה יצירתי/ת ומפתיע/ה מ: _____ ל: _____	**הצחוק שלך משמח את כולנו** מ: _____ ל: _____	**את/ה לא מוותר/ת** מ: _____ ל: _____	**את/ה נדיב/ה ומשתף/ת** מ: _____ ל: _____
את/ה שם/ה לב למי שלבד מ: _____ ל: _____	**יש בך שקט שמרגיע** מ: _____ ל: _____	**את/ה מנהיג/ה בדרך נעימה** מ: _____ ל: _____	**למדתי ממך משהו חשוב** מ: _____ ל: _____
את/ה סבלני/ת ורגיש/ה מ: _____ ל: _____	**הכיתה מוארת יותר כשאת/ה בה** מ: _____ ל: _____	**את/ה מסודר/ת ואחראי/ת** מ: _____ ל: _____	**את/ה יודע/ת לשמח אחרים** מ: _____ ל: _____
יש לך כישרון מיוחד מ: _____ ל: _____	**את/ה מחמיא/ה לאחרים בלב שלם** מ: _____ ל: _____	**את/ה מתנצל/ת ומתקן/ת – זה גדול!** מ: _____ ל: _____	**את/ה אור בשבילי** מ: _____ ל: _____
_____ _____ מ: _____ ל: _____	_____ _____ מ: _____ ל: _____		

כרטיס "השמש שלי"

השמש עומד גבוה יותר – לא כדי להתנשא, אלא כדי **להדליק אחרים**. כתבו כרטיס ברכה לאדם שהוא "שמש" בשבילכם: מורה, סבתא, אח גדול, מאמנת, שכן.

לְ_____, הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁלִּי

תודה שאת/ה מדליק/ה בי אור:

חנוכה שמח! באהבה, _____

"התכונות הטובות שלי"

ציירו נר גדול. בתוך הלהבה כתבו שלוש תכונות טובות שלכם, ומתחת – כישרון מיוחד אחד. תלו על הלוח ליד החנוכייה הכיתתית.

מחמאה בשרשרת

כל אחד מקבל פתק עם שם. כותבים מחמאה ספציפית, מקפלים ומעבירים. בסוף כל אחת ואחד קוראים בשקט את המחמאה שקיבלו. שאלת עיבוד: *איזו מחמאה הפתיעה אתכם? למה קשה לפעמים לקבל מחמאה?*

האור שלי בכיתה – דף כתיבה

האור שלי בכיתה

כל אחת ואחד מביאים לכיתה אור אחר: חיוך, רעיון, עזרה, הומור, שקט. בפעילות הזו כותבים על האור שלנו – ועל האור שאחרים מביאים.

בחרו נוסח:

האור שלי בכיתה שלנו

שם: _____ כיתה: _____

1. האור שלי בכיתה הוא...

_____

_____

2. תכונה טובה שלי שעוזרת לאחרים ולאחרות:

_____

_____

3. רגע שבו עזרתי למישהו/י:

_____

_____

4. מי בכיתה מאיר/ה לי? למה?

_____

_____

5. השבוע אוסיף עוד אור כש...

_____

_____

יצרה: רוית ראש בן ישי

הצעה: אחרי הכתיבה, כל ילד גוזר להבה מנייר צהוב, כותב עליה מילה אחת, ומדביק על "החנוכייה הכיתתית" בלוח.

הצעה: אספו את הדפים ל"ספר האור של הכיתה" וקראו כמה קטעים בטקס סיום החנוכה (באישור הכותבים).

אור מבפנים – 8 לילות, 8 פעילויות

אור מבפנים – שמונה נרות, שמונה פעילויות

חנוכה מגיע בעונה החשוכה ביותר בשנה – והחג עונה לחושך לא בכעס, אלא **בהוספת אור**. בתקופה של אי־ודאות ולחץ, הרעיון הזה הופך לכלי: כל יום מוסיפים עוד קצת אור – בתוכנו, בכיתה ובבית.

לכל לילה: מטרה, פעילות לכיתה (לפי המסלול שבחרתם) ופעילות קצרה ל**חדר המורים**. 10–15 דקות בכל יום.

לילה	הרעיון	פעילות – יסודי	פעילות – חט"ב / תיכון	חדר המורים
לילה 1 אור ראשון – מי אני?	מגלים שבכל אחת ואחד יש אור משלו.	ציור "הנר שלי": בתוך הלהבה – 3 תכונות טובות שלי.	"כרטיס זהות של אור": ערך, כישרון וחלום אחד שלי; שיתוף בזוגות.	סבב "מה מדליק אותי בעבודה השנה" – במשפט אחד.
לילה 2 הכרת הטוב	מודים על דברים קטנים – וזה מחזק.	צנצנת תודה: כל ילד מכניס פתק "תודה על...".	"שלוש טובות של היום" – יומן קצר לכל שמונת הימים.	פתק תודה אנונימי לעמית/ה – בתיבה משותפת.
לילה 3 גבורה יום־יומית	גבורה היא גם לעשות את הנכון כשקשה.	סיפורי גבורה קטנים: "מתי הייתי אמיץ/ה?" – ציור קומיקס.	דיון: גבורה של המכבים מול גבורה של היום (להתנצל, לעמוד לצד מישהו).	שיתוף ב"גבורה שקטה" שראיתם אצל תלמיד/ה.
לילה 4 חוסן בגוף ובנפש	מכירים כלים להרגעה ולחיזוק.	נשימת נר: מריחים פרח, נושפים לנר בעדינות – 5 פעמים.	"ארגז הכלים שלי": גוף, שכל, רגש, אמונה, חברה, דמיון – כלי אחד מכל ערוץ.	תרגול נשימה קצר + שיחה: מה ממלא אותי בתקופה עמוסה?
לילה 5 אור משותף	נר אחד מדליק אחר – כוחה של קבוצה.	משחק "שרשרת אור": כל אחד מוסיף מילה טובה על הקודם.	משימה קבוצתית: לתכנן מעשה טוב לשכבה או לשכונה.	"מי הדליק אותי השנה" – מכתב קצר לעמית/ה.

לילה	הרעיון	פעילות – יסודי	פעילות – חט"ב / תיכון	חדר המורים
לילה 6 ניסים קטנים	לשים לב לטוב שקורה גם בתקופה קשה.	"נס קטן שקרה לי" – מספרים במעגל.	כתיבה: נס גלוי מול נס נסתר – מה ההבדל? דוגמאות מהחיים.	סבב "רגע שבו הכול הסתדר" מהשנה האחרונה.
לילה 7 בין אז לבין היום	חוזקות מהעבר שמלוות אותנו היום.	ראיון עם סבא/סבתא: "מה עזר לך בזמנים קשים?"	השוואה: איך המכבים שמרו על תקווה – ואיך אנחנו?	סיפור משפחתי קצר על חוסן – שיתוף בזוגות.
לילה 8 מוסיפים והולכים	האור גדל כשמוסיפים בכל יום עוד קצת.	חנוכייה כיתתית: כל ילד מוסיף להבה עם מעשה טוב שעשה.	התחייבות אישית: "נר אחד שאוסיף מחר" – פתק לעצמי.	הדלקה משותפת בחדר המורים והתחייבות קטנה לשבוע הבא.

שישה ערוצים של חוסן

כשקשה – כל אחת ואחד מתחזקים בדרך אחרת. מזהים את הערוצים החזקים שלי:

ערוץ	מה עוזר לי	רעיון לחנוכה
גוף	תנועה, נשימה, שינה	ריקוד סביבונים, נשימת נר
שכל	מידע, תכנון, פתרון בעיות	לתכנן "מעשה אור" לשבוע
רגש	לדבר על רגשות, לצחוק, לבכות	מעגל "מה אני מרגיש/ה היום"
אמונה וערכים	תפילה, משמעות, ערכים	מה הנס שלי השנה?
חברה	משפחה, חברים, קהילה	הדלקה משותפת, מחמאות
דמיון	יצירה, משחק, תקווה	לצייר "החנוכייה של המחר"

יומן שמונה הנרות (לכל תלמיד/ה)

1. היום הוספתי אור כש…
2. מישהו הוסיף לי אור כש…

3. רגש אחד שהרגשתי היום: ...
4. מחר אוסיף עוד קצת: ...

שיחה בתקופה מאתגרת – הנחיות למנחה

- מתחילים ביציבות: מה קורה עכשיו, מה בשליטתנו.
- מכבדים כל רגש – גם עצב, גם כעס, גם שמחה בחג.
- לא מחייבים לשתף; תמיד אפשר "לדלג".
- מסיימים בפעולה קטנה ומעשית.

אם עולים רגשות קשים – לא נשארים לבד. **פנו ליועצת, לנאמני החוסן המורים או לנאמני החוסן התלמידים.**

סיפור חנוכה בשיעורים – 4 חלקים

סיפור חנוכה בשיעורים (יסודי)

סיפור החג בארבעה חלקים קצרים ומנוקדים – חלק אחד בכל שיעור, ואחריו דף עבודה מקורי. מתאים לכיתות א׳–ד׳, וגם לקריאה בקול (במסלול חנ״מ).

חֵלֶק 1: הַגְּזֵרוֹת

לִפְנֵי יוֹתֵר מֵאַלְפַּיִם שָׁנָה שָׁלְטוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְלָכִים יְוָנִים. הַמֶּלֶךְ אַנְטִיּוֹכוּס רָצָה שֶׁכֻּלָּם יִחְיוּ כְּמוֹ הַיְוָנִים. הוּא אָסַר עַל הַיְהוּדִים לִלְמֹד תּוֹרָה, לִשְׁמֹר שַׁבָּת וְלַחְגֹּג אֶת הַחַגִּים. הַרְבֵּה יְהוּדִים הָיוּ עֲצוּבִים וּפָחֲדוּ, אֲבָל בַּלֵּב הֵם שָׁמְרוּ עַל הָאוֹר שֶׁלָּהֶם.

◄ דף עבודה לחלק 1

חֵלֶק 2: מַתִּתְיָהוּ בְּמוֹדִיעִין

בָּעִיר מוֹדִיעִין גָּר כֹּהֵן זָקֵן בְּשֵׁם מַתִּתְיָהוּ, עִם חֲמִשָּׁת בָּנָיו. כְּשֶׁחַיָּלֵי הַמֶּלֶךְ בָּאוּ וְדָרְשׁוּ מֵהַיְהוּדִים לַעֲבֹד אֱלִילִים, מַתִּתְיָהוּ אָמַר: לֹא! הוּא קָרָא לְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִשְׁמֹר עַל הַתּוֹרָה לָבוֹא אַחֲרָיו, וְיָצָא עִם בָּנָיו וְעִם אֲנָשִׁים רַבִּים לֶהָרִים.

◄ דף עבודה לחלק 2

חֵלֶק 3: יְהוּדָה הַמַּכַּבִּי

אַחֵרֵי מַתִּתְיָהוּ, בְּנוֹ יְהוּדָה הוֹבִיל אֶת הַלּוֹחֲמִים. קָרְאוּ לָהֶם הַמַּכַּבִּים. הֵם הָיוּ מְעַטִּים, וְהַצָּבָא הַיְוָנִי הָיָה גָּדוֹל וְחָזָק. אֲבָל הֵם הָיוּ אַמִּיצִים, חֲכָמִים וְעָזְרוּ זֶה לָזֶה, וְנִצְּחוּ בְּקֶרֶב אַחֲרֵי קֶרֶב.

◄ דף עבודה לחלק 3

חֵלֶק 4: הַמִּקְדָּשׁ וּפַךְ הַשֶּׁמֶן

הַמַּכַּבִּים הִגִּיעוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַיִם. הוּא הָיָה מְלֻכְלָךְ וְשָׁבוּר. הֵם נִקּוּ וְתִקְּנוּ אוֹתוֹ, וְרָצוּ לְהַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה. הֵם מָצְאוּ רַק פַּךְ אֶחָד קָטָן שֶׁל שֶׁמֶן טָהוֹר, שֶׁמַּסְפִּיק לְיוֹם אֶחָד. אֲבָל קָרָה נֵס – הַשֶּׁמֶן דָּלַק שְׁמוֹנָה יָמִים! מֵאָז אֲנַחְנוּ מַדְלִיקִים נֵרוֹת שְׁמוֹנָה יָמִים.

◄ דף עבודה לחלק 4

סיכום הסדרה

אחרי ארבעת החלקים – משחקים ב"מה קודם?" (סדר הסיפור) ובחידון, ומדליקים יחד את החנוכייה במשחק "מדליקים!".

החנוכייה עם הקנה העקום

החנוכייה עם הקנה העקום

סיפור מקורי על חנוכייה משפחתית, על מסורת שעוברת מדור לדור – ועל אור שלם גם כשמשהו לא מושלם.

הַחֲנֻכִּיָּה עִם הַקָּנֶה הָעָקֹם

לְאֵלָה יֵשׁ סַבָּא אֶחָד וַחֲנֻכִּיָּה אַחַת מְיֻחֶדֶת.

הַחֲנֻכִּיָּה שֶׁל סַבָּא שָׁאוּל עֲשׂוּיָה נְחֹשֶׁת, וְאֶחָד הַקָּנִים שָׁלָה עָקֹם.

"לָמָּה הוּא עָקֹם?" שָׁאֲלָה אֵלָה.

"כְּשֶׁעָלִינוּ לָאָרֶץ, הַחֲנֻכִּיָּה נָפְלָה מֵהַמִּזְוָדָה," צָחַק סַבָּא. "אֲבָל הַקָּנֶה הָעָקֹם עוֹד מֵאִיר. בְּדִיּוּק כְּמוֹ כֻּלָּם."

הַשָּׁנָה סַבָּא הָיָה חוֹלֶה, וְלֹא יָכֹל לָבוֹא.

אֵלָה לָקְחָה אֶת הַחֲנֻכִּיָּה, וְכָל הַמִּשְׁפָּחָה נָסְעָה אֵלָיו.

הֵם הִדְלִיקוּ נֵרוֹת לְיַד הַמִּטָּה שֶׁל סַבָּא וְשָׁרוּ יַחַד.

"אַתְּ רוֹאָה?" לָחַשׁ סַבָּא. "גַּם כְּשֶׁמַּשֶּׁהוּ לֹא מֻשְׁלָם – הָאוֹר שֶׁלּוֹ שָׁלֵם."

אֵלָה חִיְּכָה. הִיא יָדְעָה שֶׁיּוֹם אֶחָד הִיא תְּסַפֵּר אֶת הַסִּפּוּר הַזֶּה לַיְלָדִים שֶׁלָּהּ.

בכל שנה, בערב הראשון של חנוכה, סבא שאול היה מוציא מארון הזכוכית את החנוכייה. חנוכיית נחושת כבדה, כהה מזיקנה, ואחד מקניה – הקנה השלישי מימין – עקום, כאילו מישהו ניסה לכופף אותו ונעצר באמצע.

"כל קנה בחנוכייה הזאת הוא סיפור," נהג לומר. ואז היה מצביע על אחד הנכדים: "את הקנה הזה – אתה תספר השנה."

אלה, בת שתים־עשרה, ידעה את כל הסיפורים בעל־פה: הקנה של סבתא־רבא שהדליקה בחשאי, כשהיה אסור; הקנה של הדוד שנולד בלילה השמיני; והקנה העקום – שנפל מהמזוודה ביום העלייה לארץ, על רצפת הנמל.

"למה לא תיקנתם אותו?" שאלה פעם. סבא חייך: "תיקנו את מה שצריך. הוא עדיין מחזיק נר, ועדיין מאיר. את העקמומיות השארנו – כדי לזכור מאיפה באנו."

השנה היה אחרת. שבועיים לפני החג סבא אושפז. הבית היה שקט מדי, והמבוגרים דיברו בלחש. אלה הרגישה שהחג כבה עוד לפני שהתחיל.

בערב הראשון היא פתחה את ארון הזכוכית. החנוכייה הייתה כבדה ממה שזכרה. "אנחנו נוסעים לסבא," אמרה. "עם החנוכייה."

במסדרון בית החולים לא מדליקים אש, אמרה האחות בעדינות – אבל אפשר להעמיד את החנוכייה ליד החלון ולהדליק נרות חשמליים קטנים, ומחר יידלקו נרות אמיתיים בבית. כל המשפחה נדחסה לחדר הקטן. אלה סידרה את הנר הראשון מימין, ואת השמש למעלה, והסתכלה על סבא.

"מי מספר השנה?" שאל בקול חלש.

"אני," אמרה אלה. "על הקנה העקום." והיא סיפרה – על הנמל, על המזוודה, על השנים הראשונות בארץ. ואז הוסיפה משהו משלה: "השנה הבנתי משהו. הקנה העקום לא מאיר פחות. גם אנחנו – כשמשהו בנו נשבר קצת – עדיין יכולים להאיר."

סבא עצם עיניים לרגע. "עכשיו," אמר, "החנוכייה שלך."

בלילה השמיני סבא כבר היה בבית, ושמונה נרות דלקו בחלון. הקנה העקום החזיק את הנר השלישי – ישר, גבוה ובוהק, כמו כל השאר.

שאלות לשיחה

1. מה מיוחד בחנוכייה של סבא שאול?
2. למה הקנה עקום?
3. איך הרגישה אלה כשסבא היה חולה? ומה היא עשתה?
4. מה סבא אמר על האור של הקנה העקום?
5. יש לכם בבית חפץ עם סיפור? ספרו!

1. מה מייצג הקנה העקום בסיפור? מצאו שני משפטים שמוכיחים זאת.
2. למה לדעתכם המשפחה החליטה לא ליישר את הקנה?
3. איך אלה הופכת מ"מקשיבה לסיפורים" ל"מספרת"? מה המשמעות?

4. מה עוזר לאלה להתמודד עם הדאגה לסבא?
5. איזה "קנה" הייתם מוסיפים לחנוכייה של המשפחה שלכם – ואיזה סיפור הוא נושא?

1. "תיקנו את מה שצריך… את העקמומיות השארנו" – מה ההבדל בין תיקון לבין מחיקה של עבר?
2. כיצד הסיפור משלב בין זיכרון אישי לזיכרון קולקטיבי (עלייה, רדיפה, מסורת)?
3. מה המשמעות של העברת החנוכייה דווקא ברגע של משבר?
4. הסיפור מציע ש"שבר" יכול להיות חלק מהזהות. הסכימו או חלקו – ונמקו.
5. כתבו "קנה" משלכם: סיפור משפחתי קצר (8–10 שורות) שמסתיים בתובנה.

פעילות: החנוכייה המשפחתית שלנו

ציירו חנוכייה עם 8 קנים + שמש. ליד כל קנה כתבו בן/בת משפחה וסיפור קצר או ערך שהם "מדליקים" במשפחה. את השמש – הקדישו למי שמחבר את כולם.

פנים מול חוץ – מה מדליק אותי מבפנים?

פנים מול חוץ – מה מדליק אותי מבפנים?

סיפור חנוכה הוא גם סיפור על מפגש בין תרבויות: תרבות יוון הייתה מרשימה – תיאטרון, ספורט, פילוסופיה, אופנה. חלק מהיהודים ("המתייוונים") אימצו אותה עד שוויתרו על זהותם; אחרים התנגדו לכפייה. השאלה עדיין רלוונטית: **איך פוגשים את העולם שבחוץ – בלי לכבות את האור שבפנים?**

> "נר ה' נשמת אדם" (משלי כ, כז) – בכל אדם יש אור פנימי ייחודי. "אם אין אני לי, מי לי?" (משנה, אבות א, יד).

הנר שבתוכי (יסודי)

לכל אחת ואחד יש "נר פנימי": מה שאנחנו אוהבים, מה שחשוב לנו, מי שאנחנו. לפעמים חברים אומרים "בואו נעשה כמו כולם" – ולפעמים זה טוב, ולפעמים זה לא מתאים לנו.

1. כתבו 3 דברים שאני אוהב/ת גם אם אף אחד אחר לא אוהב.
2. מה אני עושה כשמישהו מבקש ממני לעשות משהו שלא נעים לי?
3. ציירו "מגן אור" – מה שומר על הנר שלי?

ספקטרום עמדות – "צעד לכאן או לשם"

המורה מקריא/ה משפט; עומדים על קו דמיוני בין "מסכים/ה מאוד" ל"לא מסכים/ה בכלל", ומנמקים.

- "אפשר להיות כמו כולם ועדיין להיות אני."
- "טרנדים ברשת מחזקים שייכות יותר משהם מוחקים זהות."
- "ללמוד מתרבות אחרת זה תמיד דבר טוב."
- "מסורת משפחתית צריכה להשתנות עם הזמן."
- "כשכולם צוחקים, קשה מאוד לא לצחוק."
- "זהות היא בחירה, לא ירושה."
- "חברה פתוחה צריכה גבולות כדי לשמור על עצמה."

ארבעה מעגלים

מעגל	מה משפיע עליי מבחוץ?	מה אני מביא/ה מבפנים?
רשת	טרנדים, לייקים, השוואות	מה אני בוחר/ת לשתף ולמה
חברים	שפה, בגדים, "מה עושים"	נאמנות, הומור, ערכים
משפחה	מנהגים, ציפיות	הדרך שלי לחבר אותם לחיים שלי
עולם	חדשות, תרבויות	סקרנות לצד שורשים

שאלת סיכום: מתי ההשפעה מבחוץ מוסיפה לי אור – ומתי היא מכבה אותו?

כתיבה רפלקטיבית (תיכון)

כתבו מכתב לעצמכם בעוד חמש שנים (12–15 שורות): מה הייתם רוצים שיישאר בכם בכל מקום שתגיעו? איזה "הלניזם" של זמננו מאתגר אתכם? היעזרו בניב אחד לפחות מעולם האור והחושך.

למורה – רגישות

השיחה עוסקת בזהות ובבחירות אישיות. מקבלים כל עמדה מכבדת, לא שופטים משפחות או מנהגים, ומאפשרים "לדלג". הדיון מתאים לכיתות מגוונות – דתיות, מסורתיות וחילוניות – כשהשאלה היא תמיד "מה מאיר אותך", לא "מי צודק".

אם עולים רגשות קשים – לא נשארים לבד. **פנו ליועצת, לנאמני החוסן המורים או לנאמני החוסן התלמידים.**

מאי חנוכה? – עיון ודיון

מאי חנוכה? – עיון ודיון

"**מאי חנוכה?**" – "מהי חנוכה?" (תלמוד בבלי, שבת כא ע"ב). שאלה פשוטה לכאורה – אבל כשקוראים את המקורות, מגלים שהם מדגישים ניסים שונים. איזה נס הוא המרכזי?

	נס הניצחון	נס פך השמן
היכן מודגש?	תפילת "על הניסים" (בתפילה ובברכת המזון)	התלמוד, מסכת שבת כא ע"ב
ציטוט קצר	"מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים"	"נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים"
מה נזכר – ומה לא?	מתואר הניצחון וטיהור המקדש; נס פך השמן אינו נזכר במפורש	מתואר נס השמן; המלחמה נזכרת בקצרה
המצווה שנקבעה	"וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל"	הדלקת נרות – "נר איש וביתו"

כיווני חשיבה

- **שני הניסים משלימים:** הניצחון החזיר את החירות, והשמן "חתם" אותו בסימן של קדושה וטוהר.
- **נס גלוי ונס נסתר:** ניצחון במלחמה אפשר להסביר באומץ ובתכנון; שמן שדולק שמונה ימים – אי אפשר. אולי לכן הנרות הם סמל החג.
- **הכוח והרוח:** בשבת חנוכה קוראים בהפטרה "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" (זכריה ד, ו) – גם בתוך מלחמה, המסר הוא שהעיקר הוא הרוח.
- **אור לדורות:** ניצחון שייך לרגע היסטורי; אור אפשר להדליק מחדש בכל בית, בכל שנה.

שאלות לדיון

1. לפי דעתכם, מהו הנס המרכזי בחנוכה? נמקו בעזרת מקור אחד לפחות.
2. מדוע, לדעתכם, "על הניסים" אינה מזכירה את נס פך השמן?
3. מדוע סמל החג הוא החנוכייה ולא, למשל, חרב או מגן?

4. "נס קטן" מול "נס גדול": האם נס קטן יכול להיות משמעותי יותר? תנו דוגמה מחייכם.
5. מה ההבדל בין זיכרון של ניצחון לבין זיכרון של אור? איזה זיכרון מתאים יותר לדורות – ולמה?
6. כיצד היחס בין "חיל וכח" לבין "רוח" נוגע לחיינו היום – כיחידים וכחברה?

פעילות: בית משפט של ניסים

מחלקים את הכיתה לשתי קבוצות: "סנגורי הניצחון" ו"סנגורי השמן". כל קבוצה מכינה 3 טיעונים ומקור אחד. שופטות ושופטים מהכיתה מכריעים – או מנסחים "פסק דין" שמשלב בין השניים.

המקורות (ציטוטים של עד 8 מילים)

- "מאי חנוכה" – תלמוד בבלי, שבת כא ע"ב.
- "נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים" – שם.
- "מסרת גבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים" – "על הניסים", נוסח התפילה.
- "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל" – שם.
- "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי" – זכריה ד, ו.

ברכות הדלקת הנרות – דף להדפסה

ברכות הדלקת הנרות

מדליקים אחרי שמציבים את הנרות. בלילה הראשון מברכים שלוש ברכות, ובשאר הלילות – שתי הראשונות.

בִּרְכוֹת הַדְלָקַת נֵרוֹת חֲנֻכָּה

1. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה.
2. בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בַּזְּמַן הַזֶּה.
3. **בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן בִּלְבַד:** בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה.

אחרי ההדלקה נוהגים לומר "הנרות הללו" ולשיר "מעוז צור".

שירי חנוכה לשיר יחד: מעוז צור · הנרות הללו · באנו חושך לגרש · סביבון סוב סוב סוב · מי ימלל · חנוכה חג יפה כל כך

יצרה: רוית ראש בן ישי

לתשומת לב

- יש קהילות שנוסח הברכה הראשונה אצלן "לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנֻכָּה". כדאי לשאול את התלמידים מה הנוסח בבית.
- בערב שבת מדליקים לפני הדלקת נרות שבת; במוצאי שבת – אחרי ההבדלה (או לפניה, לפי המנהג).
- הנרות צריכים לדלוק לפחות חצי שעה (תלמוד בבלי, שבת כא ע"ב).
- בטיחות: מדליקים בנוכחות מבוגר, הרחק מווילונות, ולא משאירים נרות בלי השגחה.

קלפי אור – 16 קלפי שיח

קלפי אור – קלפי חשיבה ושיח

16 קלפים בחמישה נושאים: גבורה, אור, ניסים, אומץ ותודה. מקרינים קלף, חושבים בשקט דקה, ומשתפים בזוגות או במליאה. **תמיד מותר לדלג.**

הקלפים להדפסה

גבורה **מי בשבילך גיבור או גיבורה של היום – ולמה?**	גבורה **מתי עשית משהו אמיץ, גם אם אף אחד לא ראה?**	גבורה **מה ההבדל בין חוזק בגוף לחוזק בלב?**
אור **מה מאיר לך את היום כשקשה?**	אור **איזה אור את/ה מביא/ה למשפחה או לכיתה?**	אור **מי הדליק בך אור השנה – ואיך?**
אור **אם היית נר בחנוכייה – איזה נר והיכן?**	ניסים **נס קטן שקרה לך לאחרונה...**	ניסים **האם ניסים קורים גם היום? תן/י דוגמה.**
ניסים **מתי משהו הסתדר כשכבר לא האמנת?**	אומץ **מה היית עושה אילו לא היית מפחד/ת?**	אומץ **מתי אמרת "לא" למשהו שלא הרגיש לך נכון?**

אומץ

מה עוזר לך להתגבר על פחד?

תודה

על מה את/ה רוצה להגיד תודה היום?

תודה

למי עוד לא אמרת תודה – ומה היית אומר/ת?

תודה

דבר אחד קטן שעושה לך טוב בכל יום...

אם עולים רגשות קשים – לא נשארים לבד. **פנו ליועצת, לנאמני החוסן המורים או לנאמני החוסן התלמידים.**

סביבון של רגשות

סביבון של רגשות

מסובבים את הסביבון – והאות קובעת מאיזו ערימה נשלוף קלף: **נ** – נס קטן · **ג** – גדול בי (חוזקות) · **ה** – היה לי (זיכרונות) · **פ** – פה ועכשיו (רגשות וצרכים). עונים על השאלה או משלימים את המשפט. **תמיד מותר לדלג!**

קלפים להדפסה

למורה: מתאים לקבוצות קטנות, לשיחה אישית או לשעה פרטנית. מקשיבים בלי לתקן, מודים על השיתוף, ולא לוחצים לשתף. אם עולה תוכן מדאיג – ממשיכים בשיחה אישית.

אם עולים רגשות קשים – לא נשארים לבד. **פנו ליועצת, לנאמני החוסן המורים או לנאמני החוסן התלמידים.**

התשבץ הגדול ותפזורת אור

התשבץ הגדול של חנוכה

הקלידו אות בכל משבצת. **מאוזן** – קוראים מימין לשמאל; **מאונך** – מלמעלה למטה. אותיות סופיות כותבים כאן כרגילות (ם→מ, ן→נ, ך→כ...). לחיצה על הגדרה מסמנת את המילה.

במסלול היסודי – תשבץ קטן וידידותי.

במסלול חט"ב/תיכון – התשבץ הגדול (24 מילים).

מאוזן

מאונך

תפזורת אור

מצאו את המילים: לחצו על האות **הראשונה** ואז על האות **האחרונה** של המילה. המילים מוסתרות מימין לשמאל ומלמעלה למטה.המילים מוסתרות גם באלכסון!

מדליקים את החנוכייה – משחק להקרנה

מדליקים את החנוכייה!

ענו נכון – ונר נדלק! שמונה תשובות נכונות = חנוכייה מוארת כולה. אין שעון, אין לחץ: טעיתם? מקבלים רמז ומנסים שוב. מתאים להקרנה – כל הכיתה עונה יחד.

משחק הזיכרון של חנוכה

משחק הזיכרון של חנוכה

הפכו שני קלפים. מצאתם זוג מתאים? הוא נשאר פתוח! (תמונה ומילה)(ניב ומשמעותו)(מושג והסבר) אפשר לשחק בכיתה בשתי קבוצות – כל זוג = נקודה.

זוגות: **0** · ניסיונות: **0**

מצגת קצרה – אור מבפנים

מצגת קצרה להקרנה

10 שקופיות לפתיחת שיעור. ניווט: חצים במקלדת או בכפתורים. מסך מלא – בכפתור.

אור מבפנים

ערכת חנוכה – עובדות, ניבים, מחמאות, חוסן ומשחקים

איור: משפחה מול חנוכייה דולקת בחלון

1/10

מערכי שיעור – 45 דקות

מערכי שיעור – 45 דקות

בחרו מסלול בראש העמוד – יוצג המערך המתאים. בסוף: מפגש קצר לחדר המורים.

יסודי – "האור שלי והאור של החג"

זמן	שלב	מה עושים
5′	פתיחה	מצגת קצרה (שקופיות 1–5) + שאלה: מה אתם יודעים על חנוכה?
10′	משחק	"מדליקים את החנוכייה" במליאה – כל תשובה נכונה מדליקה נר.
10′	סיפור	"החנוכייה עם הקנה העקום" (מנוקד) + 3 שאלות לשיחה.
12′	יצירה	דף "האור שלי בכיתה" או כרטיסי מחמאה לגזירה.
8′	סיכום	כל ילד מדביק להבה על "החנוכייה הכיתתית" + מחמאה אחת בקול.

חט"ב – "ניבים, אור ופנים מול חוץ"

זמן	שלב	מה עושים
5′	פתיחה	"סביבון של רגשות" – 3 סיבובים במליאה.
12′	לשון	סיפור הניבים "הערב של שירה" – מציאת הניבים + משחק התאמה.
13′	שיח	ספקטרום עמדות "פנים מול חוץ" – 4 משפטים, נימוק בזוגות.
10′	כתיבה	יומן שמונה הנרות – לילה 1 + "האור שלי בכיתה".
5′	סיכום	קיר המחמאות על המקרן – כל אחד מדליק להבה אחת.

תיכון – "זהות, לחץ חיצוני ואור פנימי"

זמן	שלב	מה עושים
7′	פתיחה	חידון "מדליקים" במליאה (שאלות תיכון) – מה ידוע לנו על המרד?
10′	טקסט	"השרשור" – ניבי אור וחושך כמפתח לדילמה מוסרית ברשת.
15′	שיח	הלניזם אז והיום: ספקטרום עמדות + ארבעה מעגלים.

זמן	שלב	מה עושים
10′	כתיבה	מכתב לעצמי בעוד חמש שנים.
3′	סיכום	משפט אחד: "האור שאני לא מוכן/ה לכבות הוא…".

חדר המורים – 20 דקות

זמן	מה עושים
3′	הדלקת נר משותפת ונשימה
7′	סבב "רגע של אור מהכיתה שלי השבוע"
5′	פתקי תודה אנונימיים לעמיתים
5′	בחירת "מעשה אור" צוותי לשבוע החג

התאמות לפי מסלול

- **חנ"מ:** בלי טיימרים, כפתור הקראה , עד 3 אפשרויות, רמז אחרי טעות, משימות קצרות ומפורקות.
- **עולים חדשים:** מילון חזותי קופץ, משפטים קצרים, מילון מונחים בעמוד המורה; אפשר לענות בציור.

יצרה: רוית ראש בן ישי · https://chanuka-or-mibifnim.sites.tab.bot/